

ЩОДО ОСНОВНИХ ПРИНЦИПІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРГАНАМИ ПРОКУРАТУРИ ЗАХИСТУ ПРАВ РЕЛОКОВАНИХ ДІТЕЙ З ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ

Наталія ДЕРЕВ'ЯНКО

*доктор філософії в галузі права, доцент,
декан юридичного факультету
Міжнародного економіко-гуманітарного університету
імені академіка Степана Дем'янчука
м. Рівне, Україна*

Основними принципами забезпечення органами прокуратури захисту прав дітей, релокованих з окупованих територій, особливо в умовах порушення їхніх прав, є «поважати дитину, надавати допомогу, уникати повторної травматизації, давати шанс дітям, які помилилися»¹. Зауваженні принципи розкривається у наступному:

1. Отримання дітьми інформації про їхні права, зокрема, ювенальні прокурори повинні гарантувати інформування дітей з цього питання зрозумілою мовою, враховуючи вік та рівень розвитку дітей, організовувати консультації, семінари, зустрічі з дітьми, щоб роз'яснювати механізми захисту їхніх прав. Наприклад, проведення прокурорами зустрічей-бесід в закладах освіти з дітьми з метою підвищення їх обізнаності щодо прав.

2. Надання вільного доступу дітей до правосуддя, зокрема шляхом супроводу дітей у судових справах, які стосуються їхніх інтересів. Наприклад, створення т.з. «зелених кімнат» для допиту дітей свідків та/або жертв кримінальних правопорушень², функціонування центрів захисту та соціально-психологічної підтримки таких категорій дітей за моделлю Барнахус (Barnahus).

3. Створення можливості повідомляти про факти порушення їхніх прав, зокрема, надавати дітям можливість анонімно та безпечно

¹ Імплементація міжнародних стандартів правосуддя, дружнього до дитини – правоохоронці та урядовці підписали спільний документ. Офіс Генерального прокурора. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/implementaciya-miznarodnix-standativ-pravosuddya-druznyogo-do-ditini-pravooxoronci-ta-uryadovci-pidpisali-splnii-dokument>

² «Зелені кімнати»: нормативно-правове забезпечення функціонування / К.Б. Левченко, М.В. Євсюкова ; за заг. ред. О.М. Бандурки та К.Б. Левченко. К.: ТОВ «Агентство «Україна», 2012. 24 с. С.4. URL: https://rescentre.org.ua/images/Uploads/Files/child_witness_dl/green_room_legislation.pdf

повідомляти про факти порушення їхніх прав через гарячі лінії, мобільні додатки чи спеціалізовані центри.

4. Дитиноцентризм (забезпечення найкращих інтересів дитини) шляхом надання пріоритету інтересів дитини порівняно із інтересами інших сторін (батьків, опікунів, піклувальників, усиновителів та ін.), застосування індивідуального підходу із урахуванням особистих обставин, віку, соціального статусу, стану здоров'я та потреб дитини, контролю за тим, щоб рішення суду, органів опіки та піклування чи інших установ відповідали найкращим інтересам дитини. Наприклад, у відповідності до міжнародних стандартів правосуддя дружнього до дітей всі етапи притягнення неповнолітньої особи до відповідальності за вчинення кримінального правопорушення будуються з урахуванням інтересів дитини та реалізації її права на захист і допомогу³.

5. Повага до гідності дитини як результат використання гуманного підходу, що враховує вразливий статус дитини. Наприклад, впровадження пілотного проєкту «Програма відновлення для неповнолітніх, які є підозрюваними у вчинення злочину» та пілотного проєкту «Програма відновного правосуддя за участю неповнолітніх, які є підозрюваними, обвинуваченими у вчиненні кримінального правопорушення»⁴.

6. Захист дитини від дискримінації шляхом забезпечення рівного доступу до правосуддя та соціального захисту для всіх дітей незалежно від їхнього походження, етнічної приналежності, статі, релігії чи інших ознак, а також, в результаті ініціювання перевірки та розслідування випадків впливу дискримінації на права дитини в сфері освіти, медицини чи правосуддя. Наприклад, в умовах російсько-української війни особливого захисту потребують в т.ч. діти зі статусом ВПО та діти, які позбавленні батьківського піклування, а тому на органи прокуратури покладається повноваження щодо вжиття додаткових заходів їх захисту. Зокрема, у відповідності до Наказу Офісу Генерального прокурора «Про особливості виконання функцій прокуратури з питань захисту інтересів дітей та протидії насильству» на органи прокуратури покладено обов'язок «особливу увагу приділяти захисту прав і свобод дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, дітей-інвалідів, дітей, які виховуються в сім'ях, що перебувають у складних життєвих обставинах, залишених без догляду

³ Там само.

⁴ Про реалізацію пілотного проєкту «Програма відновного правосуддя за участю неповнолітніх, які є підозрюваними, обвинуваченими у вчиненні кримінального правопорушення»: Наказ Міністерства юстиції України, Міністерства внутрішніх справ України, Офісу Генерального прокурора від 22.07.2024 р. № 2176/5/501/176. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1116-24#n3>

батьків, переміщених з тимчасово окупованої території України, районів воєнних дій, збройних конфліктів та інших надзвичайних ситуацій»⁵.

7. Захист дитини від усіх форм насильства, зловживань та експлуатації шляхом виявлення та оперативного реагування на факти фізичного, психологічного, економічного чи сексуального насильства над дітьми, проведення перевірок у закладах освіти, дитячих будинках, центрах реабілітації, ініціювання кримінальних проваджень проти осіб, які вчинили насильство або експлуатацію дитини, включаючи батьків чи опікунів, здійснення роз'яснювальної роботи серед дітей, їхніх батьків та педагогів для запобігання проявам насильства чи зловживань. Наприклад, протидія кримінальним правопорушенням, пов'язаним із домашнім насильством відносно жінок, чоловіків та дітей було визначено пріоритетом роботи органів прокуратури України у 2021 році⁶.

В сфері захисту прав релокованих дітей з окупованих територій, органи прокуратури вживають комплекс заходів спрямованих на охорону життя та здоров'я, захист від усіх форм насильства, забезпечення свободи та недоторканості дітей, на доступ до освіти і соціального захисту, безпечних умов проживання, права на відпочинок та змістовне дозвілля, дотримання прав дітей щодо яких встановлюється опіка, піклування або відбувається процедура їх усиновлення, захисту житлових і майнових прав, дотримання прав на працю, а також, «користування та розпорядження органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування майном, землями навчальних, оздоровчих, лікувальних, а також інших закладів для дітей; використання бюджетних коштів, спрямованих на реалізацію програм та заходів з охорони дитинства, закупівлю відповідних товарів, робіт і послуг»⁷ та ін.

⁵ Про особливості виконання функцій прокуратури з питань захисту інтересів дітей та протидії насильству: Наказ Офісу Генерального прокурора від 01.11.2020 р. № 509. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0509905-20#Text>

⁶ Генпрокурор оголосила протидію домашньому насиллю пріоритетом роботи прокуратури на 2021 р. URL: https://pol.gov.ua/ua/video.html?_m=publications&t=rec&id=292834

⁷ Паліченко І.М., Участь прокурора в захисті прав та інтересів дитини. *Проблеми цивільного права та процесу*. Харків, 2019 р. С.312-315 URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/24_05_2019/pdf/88.pdf